

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מתורת

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ד / גליון קמ

ערש"ק פרשת פינחס ה'תשס"ז

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת פרשת פינחס, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון קמ), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

353 Kingston Ave., Brooklyn, NY 11213

(718) 732-9017

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

בקרבנות חג הסוכות וחג הפסח בפרשתנו מפרש רש"י הרמזים שבסוג ובמספר הקרבנות; ביאור הרמזים והחילוקים שביניהם, והסברת הא שבקרבנות חג הסוכות לא פירש רש"י הרמז ב"אילים".

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כג עמ' 198 ואילך)

יינה של תורה

ביאור פירש"י בדברי הגמ' "הרואה פינחס בחלום פלא נעשה לו – כמו שנעשה לפינחס", דהגם שלפינחס נעשו ניסים רבים אמרינן ש"פלא (אחד) נעשה לו"; ביאור הנס המיוחד דפינחס, והתאמתו לתוכן עבודתו.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לג עמ' 164 ואילך)

חידושי סוגיות

בהא דאין פוסקין צדקה על היתומים – יקשה מ"ש מכל אדם דנאמר דאין פוסקין על נכסיו צדקה כיון דליכא שיעור / יקשה בביאורי המפרשים בהא דאין שיעור לצדקה, ויחדש דהיינו מעצם גדר המצוה / יוסיף להקשות ממ"ש הרמב"ם לענין חרש שוטה / יחדש דהוא דין מיוחד ביתומים כיון דחיוכם הוא מגדר חינוך, וליכא חיוב חינוך בדבר שיש בו מילתא בלא טעמא כהכא דאיכא שיעור לצדקה אף שליכא קצבה לצורך העניים בה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לח עמ' 161 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע – ביאור ההכרח בלימוד תורת החסידות.

(אגרות קודש חלק י עמ' שסח, שעד)

מקרא אני דורש

תוכן רמזי קרבנות החג

בקרבנות חג הסוכות וחג הפסח בפרשתנו מפרש רש"י הרמזים שבסוג ובמספר הקרבנות; ביאור הרמזים והחילוקים שביניהם, והסברת הא שבקרבנות חג הסוכות לא פירש רש"י הרמז ב"אילים"

א. בקשר לקרבנות החג – חג הסוכות – המנויים בפרשתנו, מתעכב רש"י על הפסוק "ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילים ולכבשים" (כט, יח) – ומפרש את רמזי הקרבנות דפרים וכבשים, וזה לשונו:

"ומנחתם ונסכיהם לפרים – פרי החג שבעים הם, כנגד שבעים אומות שמתמעטים והולכים, סימן כלי' להם, ובימי המקדש היו מגינין עליהם מן היסורין.

ולכבשים – כנגד ישראל, שנקראו שה פזורה, והם קבועים, ומנינם תשעים ושמונה לכלות מהם תשעים ושמונה קללות שבמשנה תורה".

וצריך ביאור:

הרי הכתוב אומר: "לפרים לאילים ולכבשים"; ואם כן, למה פירש רש"י רמז ב"פרים" – שהם כנגד האומות, ורמז ב"כבשים" – שהם כנגד ישראל, ואילו על "אילים" לא פירש כלום?!

ואם נפרש שבדרך הפשט אין רמז המתאים בקשר למספר האילים (ולכן לא פירש רש"י

כלום) – הרי שעדיין יקשה בהכתוב עצמו: הלמאי מפסיקה התורה בין הפרים (שכנגד האומות) לבין הכבשים (שכנגד ישראל) ב"אילים"?

ב. ויש לומר הביאור בזה:

הנה לעיל בקרבנות של חג הפסח (כה, יט) פירש רש"י: "פרים – כנגד אברהם, שנאמר: ואל הבקר רץ אברהם. אילים – כנגד אילו של יצחק. כבשים – כנגד יעקב, והכשבים הפריד יעקב".

ויש לומר, שהרמזים כאן (בקרבנות של חג הסוכות) אינם בסתירה אל הרמזים שם (בקרבנות של חג הפסח), אלא שיש קשר בין הרמזים:

על אברהם נאמר "אב המון גויים נתתיך", שהוא "אב" לכל האומות (לך לך יז, ה ובפרש"י שם). ולכן אין סתירה בין זה שה"פרים" הם כנגד אברהם, לבין זה שהשבעים פרים שבחג הסוכות הם כנגד שבעים אומות [וכן פירש במשכיל לדוד פרשתנו. וראה גם פנים יפות כאן];

ולאידך, יעקב שייך לבני ישראל בלבד, שהרי בשונה מאברהם ויצחק שיצאו מהם ישמעאל ועשו, היתה "מיטתו שלימה" (רש"י ויחי מז, לא. ובכ"מ) – ולכן זה שה"כבשים" הם כנגד יעקב, עולה בקנה אחד עם זה שה"כבשים" שבחג הסוכות הם כנגד ישראל [ו"ומנינם תשעים ושמונה לכלות מהם תשעים ושמונה קללות"].

ונמצא, שבקרבנות חג הפסח הרי ה"פרים" וה"כבשים" רומזים לאברהם ויעקב עצמם; ואילו בקרבנות חג הסוכות רומזים ה"פרים" וה"כבשים" להמשך הדורות הבא מהם: ה"פרים" כנגד שבעים אומות, שאברהם נקרא "אב" של כולם; ואילו ה"כבשים" כנגד בני ישראל, יוצאי חלציו של יעקב.

ג. ומעתה יש לבאר לפי זה גם בנוגע ל"אילים":

בקרבנות של חג הפסח ה"איל" רומז ליצחק עצמו – ואילו בקרבנות של חג הסוכות רומזים ה"אילים" לשני בניו של יצחק: יעקב ועשו.

ובזה יתבאר גם טעם השינוי, שדוקא בחג הסוכות מקריבים בכל יום "אילים שנים" – בשונה מחג הפסח ושאר המועדים, שבהם מקריבים "איל אחד" בלבד: בקרבנות חג הפסח רומז ה"איל" ליצחק עצמו, שהוא אחד; ואילו בקרבנות חג הסוכות רומזים ה"אילים" לבניו של יצחק, שהם שנים – יעקב ועשו.

ומעתה יובן מדוע הפסיקה התורה ב"אילים" – בין ה"כבשים" לבין ה"פרים": בתחילה באים הפרים שכנגד שבעים אומות; לבסוף באים הכבשים שכנגד ישראל; ובתור "ממוצע" הם ה"אילים שנים", שכנגד עשו (האומות) ויעקב (ישראל).

לקראת שבת

ט

ומהאי טעמא רש"י אינו מחפש רמז מיוחד על מספרם הכולל של האילים – כי האילים אינם ענין לעצמם, אלא הם רק "ממוצע" בין ה"פרים" וה"כבשים".

ד. ויש להוסיף רמז בענין זה:

הנה רש"י מדייק בלשונו ואומר: "אילים – כנגד אילו של יצחק". והיינו, שאין כאן רק רמז על יצחק בכלל, אלא על "אילו של יצחק" באופן פרטי.

ולפי זה צריך הסבר בענין ה"אילים שנים" (שמקריבים בחג הסוכות), שנתבאר שהם כנגד יעקב ועשו – מה שייכותם לאילו של יצחק? אמנם מובן ששניהם בנים של יצחק, אבל איפוא רואים באיל (של יצחק) את ההתחלקות לשנים?

אלא:

ידועים דברי חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פל"א), על שני קרניו של האיל: "של שמאל נשמע קולו על הר סיני... וקרן של ימין... עתיד לתקוע בו לעתיד לבוא".

וכד דייקת שפיר, הרי ששני קרנים אלו של האיל – מקבילים הם ליעקב ועשו ("אילים שנים"):

"קרן של שמאל" שנשמע קולו במתן תורה – שייך דוקא לישראל, זרע יעקב. שהרי התורה היא "מורשה קהילת יעקב", וגוי שעוסק בתורה חייב מיתה (סנהדרין נט, א);

אולם "קרן של ימין" שבו יתקע בגאולה העתידה, הרי הוא שייך גם לעשו, לאומות העולם, וכמו שנאמר: "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד" (צפני' ג, ט). כי משיח יפעל עילוי ושלמות לא רק בישראל, אלא ש"יתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד" (רמב"ם ה' מלכים ספ"א), במהרה בימינו.

יינה של תורה

עבודת המסירות נפש דפינחס

ביאור פירש"י בדברי הגמ' "הרואה פינחס בחלום פלא נעשה לו – כמו שנעשה לפינחס", דהגם שלפינחס נעשו ניסים רבים אמרינן ש"פלא (אחד) נעשה לו"; ביאור הנס המיוחד דפינחס, והתאמתו לתוכן עבודתו

א. איתא בגמרא (ברכות נו, ס"ב): "הרואה פינחס בחלום פלא נעשה לו, הרואה פיל בחלום פלאות נעשו לו, פילים פלאי פלאות נעשו לו". ובפרש"י שם "פלא נעשה לו, כמו שנעשה לפינחס כדאמרינן בסנהדרין (פכ, ב)".

מפשטות הגמרא משמע, שהחילוק בין "הרואה פינחס" ל"הרואה פיל" הוא, ש"הרואה פיל" עושים לו "פלאות" – רבות, ואילו "הרואה פינחס" עושים לו רק פלא אחד ("פלא" לשון יחיד).

ותמוה: בסנהדרין שם מפורש "ששה נסים נעשו לו לפינחס" (ובספרי, תיב"ע ועוד (סוף פר' בלק) איתא שיי"ב נסים נעשו לו, ובפרש"י עה"ת (סוף פר' בלק) "והרבה נסים נעשו לו"), ומדוע "הרואה פינחס בחלום (רק) פלא (אחד) נעשה לו" – הרי אין זה "כמו שנעשה לפינחס"?

ויש להוסיף ולהעיר, שלולא פירוש רש"י הי' אפשר לבאר טעם החילוק, שהוא ע"ד מה שנאמר בגמ' בהמשך לזה (שם נו, רע"א), "הרואה הונא בחלום נס נעשה לו, חנינא חנניא יוחנן נסי נסים נעשו לו", ובפרש"י שם "נס נעשה לו, נו"ן כנגד נו"ן כו", "חנינא, נוני"ן הרבה, נסים הרבה". ומעין זה הי' אפשר לומר בעניננו, שה"פ"א דפינחס הוא כנגד "פלא", והיות

לקראת שבת

יא

שב"פיל" יש (נוסף על הפ"א) גם אות למ"ד ד"פלא" ה"ז מוסיף בהענין – ויש "פלאות" ונכמו ש"פילים" לשון רבים – מוסיף על "פלאות" – "פלאי פלאות", היינו נוסף על הריבוי בכמות, גם ריבוי באיכות].

אבל רש"י שולל התחלת פירוש זה, באמרו שהטעם ש"הרואה פינחס בחלום פלא נעשה לו" הוא (לא מפני שאות פ"א שבתית "פינחס" מורה על "פלא", אלא) לפי שזהו "כמו שנעשה לפינחס".

[ויש לומר, שטעמו של רש"י לחלק בין "הרואה הונא כו" ל"הרואה פינחס כו" הוא ע"פ המשך דברי הגמ' שם ש"הרואה הונא כו" פירושו שראה שם זה "בכתבא" (שראה תיבת הונא או חנינא כתובה. רש"י), ולכן מסתבר שהרמז קשור עם האותיות שראה בחלום; משא"כ "הרואה פינחס כו" פיל כו" אין פירושו שראה תיבה זו כתובה, אלא ראה דמותו של פינחס או פיל (כדמוכח מגמ' שם שיש חילוק אם ראה פיל "דמסרג" (שיש לו אוכף על גביו. רש"י) או "דלא מסרג"), וכיון שראה פינחס בחלום, מסתבר שזה קשור עם הקורות את פינחס עצמן].

והדרא קושיא לדוכתא – שהרבה נסים נעשו לו, ומ"ט אמרינן שהרואה פינחס בחלום רק "פלא (אחד) נעשה לו" "כמו שנעשה לפינחס"?

ב. ויובן זה בהקדם עוד דיוק, שלכאורה, ע"פ פרש"י שזה ש"פלא נעשה לו" הוא "כמו שנעשה לפינחס" – מדוע אומרים "פלא נעשה לו" (פלא דייקא), והרי בסנהדרין שם הלשון "ששה נסים נעשו לו", והול"ל "נס נעשה לו"?

וגם את"ל שפתרון החלום שייך גם לשם "פינחס" – הרי בשם "פינחס" יש שתי (כל) האותיות "נס" (שלכאורה הרי זו שייכות יותר גלויה, מהשייכות דאות פ"א לתיבת "פלא").

והנה לפעמים מבואר החילוק בין שתי הלשונות "נס" או "פלא", ש"נס" הוא דבר גבוה (ככתוב בפר' הקודמת (חוקת כא, ח) "עשה לך שרף ושים אתו על נס") – היינו מאורע שיוצא וגבוה מדרכי הטבע, ואילו "פלא" הוא כל דבר המעורר פליאה אצל האדם, גם אם אין בו שידוד מערכות הטבע, כלומר גם כשהנס מלובש בגדרי הטבע.

ועפ"ז הי' אפשר לבאר, לכאורה, דיוק הלשון "פלא נעשה לו" – כי רוב הנסים שנפרטו בש"ס שם אינם דברים היוצאים מדרכי הטבע, "הי' לו לזמרי לפרוש ולא פירש... הי' לו לדבר ולא דבר וכו'".

אבל דוחק לתרץ כן, כי שני הנסים האחרונים שנמנו בגמ' שם – "שבא מלאך והגבי' את המשקוף... שבא מלאך והשחית בעם" – אינם מלובשים בטבע כלל [ולמדרשים הנ"ל ש"יב נסים נעשו לו – הרי רוב הנסים שנפרטו שם הם דברים שלמעלה מן הטבע באופן גלוי].

ג. ולכן נ"ל להיפך, שכאן הכוונה ב"פלא נעשה לו" היא, ל"פלא" שלמעלה מ"נס", ע"ד לשון הכתוב (מ"כה ז, טו) "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שהכוונה בזה, שבגאולה

לקראת שבת

העתידה לבוא יהיו נסים גדולים, שאפילו בערך להנסיים שאירעו לאבותינו ביציאת מצרים (שלא היו מלובשים בטבע), יהיו בגדר "נפלאות" (מעוררי פליאה).

וזוהי גם כוונת רש"י במ"ש "כמו שנעשה לפינחס כדאמרינן בסנהדרין", שמגמ' סנהדרין שם מוכח, שעיקר החידוש אצל פינחס, אינו כמות הנסים שנעשו לו, אלא זה ש"פלא שנעשה לו", היינו לא רק ניסים רבים בכמות, אלא איכות בלתי טבעית – הנהגה באופן של "מופלא". שהרי ששת הנסים שנמנו בסנהדרין שם, היו כולם באותו ענין, היינו שבכל פרט ופרט שבמעשה שלו עשה הקב"ה נס, ובזה נראה בעליל שכל הנהגת הקב"ה עם פינחס היתה באופן בלתי רגיל לגמרי, מלכתחילה הנהגה של "פלא", וריבוי הנסים אינו עיקר החידוש כלל כ"א שכל ההנהגה עם פינחס היתה בדרך "פלא".

ליתר ביאור:

ענין של "נס" הוא שידוד מערכות הטבע, שמזה גופא מובן, שיש נתינת מקום להנהגת הטבע, אלא שפועל בה שידוד וביטול, ולכן, בכל פעם שיש נס צ"ל פעולה חדשה עוד הפעם של ביטול הטבע; משא"כ פלא – ד"כל הפלאה לשון הבדלה ופרישה" (רש"י שופטים יז, ח) – מורה על הנהגה שמובדלת לגמרי מהנהגת הטבע, עד שאינו בגדר הטבע, ובמילא אין כאן בכל פעם פעולה מיוחדת של שידוד הטבע, אלא נקבעה הנהגה נסית שהיא תהי' ההנהגה הרגילה בכל מאורע זה.

זוהי מ"ש רש"י "פלא נעשה לו, כמו שנעשה לפינחס" – "פלא" לשון יחיד דוקא: זה שנסיים רבים נעשו לפינחס, היתה הנהגה (כללית) אחת, בדרך "פלא", מובדל לגמרי מגדר הטבע (אלא שבדרך ממילא נסתעף מזה שהיו נסים בכל פרט ופרט בו), ולכן אין הם "פלאות" (או "נסיים") לשון רבים, כי הכוונה היא למצב, הנהגה (לשון יחיד) פלאית.

[ועפ"ז אולי יש לומר, שה"פלא" שנעשה ל"הרואה פינחס בחלום" הוא למעלה מה"פלאות" (לשון רבים) אצל "הרואה פיל", דמזה שאומר "פלאות", לשון רבים, מובן, שהכוונה לריבוי פלאות בכמות, והיינו פעולות של נפלאות, משא"כ "פלא נעשה לו" ("כמו שנעשה לפינחס") היינו לא עשיית פלא אחד, אלא מצב של "פלא", כנ"ל].

ד. והנה ע"פ פרש"י הנ"ל, ש"הרואה פינחס בחלום פלא נעשה לו – כמו שנעשה לפינחס", מובן, שענין ה"פלא" הוא ענינו העיקרי של פינחס; דאם נאמר שזהו רק ענין טפל וצדדי בו, לא שייך לומר, שמשום שביום ההוא נעשה פלא לפינחס – משא"כ כל השנים שלפני זה ושלאחרי זה – לכן כל "הרואה פינחס בחלום פלא נעשה לו". אלא עכצ"ל שענין ה"פלא" הוא ענינו של פינחס.

והיינו, שהטעם לזה שהקב"ה התנהג עם פינחס באופן של "פלא", הוא משום שהנהגתו ועבודתו של פינחס עצמו היתה (לא עבודה רגילה, אלא) באופן של "פלא", ומדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה – ולכן הנהגת הקב"ה עמו היתה באופן כזה, "פלא נעשה לו".

לקראת שבת

יג

ביאור הענין:

ענינו של "נס" בעבודת האדם הוא – מסירת נפש, דכמו שנס כפשוטו מורה על גדלותו של הקב"ה, שאין דבר המונע מילוי רצונו ית', ואם מצב הטבע מנגד לרצונו הרי הקב"ה משנה הטבע – עד"ז הוא ענין עבודה מתוך מסירת נפש, שזה מורה על תוקף רצונו של האדם לעשות רצונו ית', באופן שאין דבר שיכול למנוע אותו מלקיים רצונו ית', ומוסר נפשו ע"ז.

ובזה גופא יש שני אופנים הנ"ל – "נס" ו"פלא":

יש אדם שעיקר עבודתו היא ע"פ טעם ודעת, בלימוד התורה, קיום המצוות, וכיו"ב, אלא שאם נצרך באיזה פרט יוצא מהרגיל, מסירת נפש, הרי הוא מתייגע ומעורר בעצמו הנהגה חדשה, תוקף גדול עד כדי מסירת נפש. ומובן, שאז המסירת נפש בכל פעם היא עבודה חדשה, וצ"ל התעוררות חדשה ע"ז;

אבל יש אדם שהוא איש מסירת נפש, שהוא מסור ונתון לגמרי לרצונו ית' ואין לו רצון בפ"ע כלל, ענינו הוא מסירת נפש להקב"ה, ואזי בדרך ממילא יש לו מסירת נפש בכל ענין ופרט הקשור לעבודתו ית' – עד"ה הנ"ל בענין של "פלא", שזהו מצב של הנהגה נסית באופן שהנהגה זו היא הנהגה הרגילה (הטבעית) שלו.

וזוהי דרגתו של פינחס, "בקנאו את קנאתי" (פרשתנו כה, יא), שסיכן עצמו בענין שאין בזה חיוב (ואדרכה, אם הי' שואל – אין מורין כן (סנהדרין פב, א)), אלא שקנאין פוגעין בו (משנה שם פא, ב), שזהו רשות והיתר לקנאי לפגוע בו; ובפרט לפי דברי הירושלמי (סנהדרין שם (פ"ט ה"ז)) שקנאות זו היא "שלא ברצון חכמים". ועוד זאת בנדו"ד – שמשו רבינו לא עשה כלום (והרי פינחס לא הי' יודע שנתעלמה ממנו הלכה (סנהדרין שם פב, א)) – אבל פינחס לא נכנס לשקו"ט בעצמו כ"א קינא קנאת ה' צבאות.

מסירת נפשו של פינחס היתה למעלה מחשבון ומדידה, משום שהי' איש מסירת נפש בעצם, וכיון שהי' ענין של קידוש השם – קינא קנאת ה' צבאות.

ומדה כנגד מדה – שפלא נעשה לו.

חידושי סוגיות

א.

יקשה בהא דנשתנה דין יתומים מכל אדם, אף שסברא אחת היא אף בכל אדם

כתב הרמב"ם בהל' נחלות (פי"א ה"י. וכ"ה בטוש"ע חו"מ סר"צ סט"ו): "האפורופין עושים לקטנים לולב וסוכה וציצית ושופר ספר תורה ותפילין ומזוזות ומגילה, כללו של דבר כל מצות עשה שיש להם קצבה בין שהוא מדברי תורה בין שהוא מדברי סופרים עושין להם אע"פ שאינן חייבין במצוה מכל אלו המצות אלא כדי לחנכן, אבל אין פוסקין עליהן צדקה, ואפילו לפדיון שבויים [שהיא "מצוה רבה" (ב"ב שם, ריש ע"ב. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח ה"ט)] מפני שמצות אלו אין להן קצבה".

(1) ראה גם הל' מתנות עניים פ"ז הי"ב (ע"פ ב"ב ח, סע"א). טוש"ע יו"ד סרמ"ח ס"ג.

לקראת שבת

טו

ומקור הדברים – במס' גיטין (נב, א. וראה תוספתא תרומות פ"א, יב. תוספתא ב"ב פ"ח, ד): "ועושיין להן לולב כו' ואין פוסקין עליהם צדקה ואין פודין עליהן את השבויוין ולא כל דבר שאין לו קצבה". ובפרש"י שם: "צדקה, אין לה קצבה דהא בכל שעתא קיימי עניים נמצאו נכסיהם כלים".

והנה, יש לעיין בגופא דדינא, מאי שנא יתומים משאר בני אדם, הא האי דחיישינן ד"בכל שעתא קיימי עניים נמצאו נכסיהם כלים" שייכא בנכסים של כל אדם, ועכצ"ל דהטעם פשוט שאין חוששין לזה, מחמת שחייב צדקה תלוי בהישג יד הנותן, כמ"ש הרמב"ם בהל' מתנות עניים (פ"ז ה"ה) דאם "אין יד הנותן משגת, נותן לו [לענין] כפי השגת ידו, וכמה עד חמישית נכסיו מצוה מן המובחר, ואחד מעשרה בנכסיו בינוני כו'", וא"כ ה"ה ליתומים, ואמאי אין פוסקין עליהם צדקה כפי השגת ידם, מעשר או חומש מנכסיהם?

[וגם למה שפסק הרמ"א (יו"ד סרמ"ח ס"ג (משו"ת מהר"י מינץ ס"א)) ד"דוקא צדקה שאין לה קצבה [אין פוסקין] . . אב"ל. צדקה שיש לה קצבה כגון שהיו להם עניים קרובים והי' להם קצבה מאביהם כל שנה ושנה כו' נותן מנכסיהם הקצבה לקרוביהם" – עדיין קושיא הנ"ל בעינא, מ"ט אין פוסקין צדקה על היתומים (בכלל) עד מעשר או חומש מנכסיהם?²

ובפרט שלדעת כמה פוסקים (ב"ח לטו"ד שם (וכן בשו"ת הב"ח סכ"ה). וראה גם שו"ת מהרי"ט ח"א סקכ"ז. ועוד), כיון שצדקה היא דבר "שאינו לו קצבה", לכן אין פוסקין עליהם צדקה אפילו בקצבה. ולכאורה זוהי שיטת הרמב"ם שכתב בסתם "אין פוסקין עליהם צדקה", שמפשטות הלשון משמע שלעולם אין פוסקים עליהם צדקה³].

ב.

ביא מה שביארו המפרשים לבאר הא דאין קצבה, ויקשה דאינו ממשמעות לישנא דגמרא והרמב"ם, ויחדש דעכצ"ל שיעור צדקה אינו מגדר המצוה

אמנם, לכאורה שאלה זו היא היא גופא קושיית המפרשים (שאילת יעב"ץ ח"א ס"א-ג. צפע"נ לרמב"ם סוף הל' ערכין. ועוד), שנתחבטו בפירוש דברי הש"ס דצדקה הוי דבר שאין לו קצבה, והרי יש לה שיעור וקצבה, מעשר או חומש [כדאיתא בירושלמי (פאה פ"א ה"א), דהא דתנן (משנה ריש פאה) שגמ"ח היא מהדברים "שאינו להם שיעור", הוא רק בגמ"ח "בגופו, אבל בממונו יש לו שיעור"] – ותירצו בכמה אופנים⁴, אבל לכאורה צ"ע כמה שתירצו, כדלהלן:

(3) ורק "כדי לשום להן שם מותר" (ב"ב, רמב"ם וטושו"ע שבהערה 1) – שאז הוא צורך היתומים.
(4) במהרי"ט שם כ', ד"קצבה זו (דחומש) מדרבנן היא מתקנת אושא . . והכא אין להם קצבה מן התורה קתני". אבל לכאורה צ"ע, דכיון דמדרבנן יש קצבה, למה יש חשש להפסד נכסי היתומים?

(2) וראה ש"ך שם (סק"ח), שהרמ"א איירי "דוקא בהי' להם קצבה מאביהם [כהנידון בשו"ת מהר"י מינץ ורמ"א שם], הא לאו הכי אין לעשות קצבה לקרוביהם [עניים] דאל"כ לעולם יתחייבו ליתן ע"י קצבה".

לקראת שבת

יש שכתבו (תשובת החכם צבי שנדפסה בשאלת יעב"ץ שם ס"א), דכוונת הגמ' היא דעבדינן ליתומים "כל דבר שזמנו קבוע וחובת הגוף", משא"כ צדקה שהיא דבר "שאינן זמנו קבוע ולא חובת הגוף לחוד אלא כברכת ה' אשר נתן לו כו' ובידו להרבות כו'", ו"כיון שאפשר להיתומים לקיימה לכי גדלי ולהשלים מה שהי' ראוי לינתן מנכסים בקטנותן כו' עדיף טפי שלא יתנו האפוטרופסים אלא הם בעצמם לכי גדלי"⁵.

אבל קשה לפרש כן בלשון רמב"ם שלא הזכיר דבר וחצי דבר מתנאי ד"זמנו קבוע וחובת הגוף", וכתב בסתם שהטעם שאינן פוסקין עליהן צדקה הוא אך "מפני שמצות אלו [צדקה ופדיון שבויים] אינן להן קצבה"⁶.

עוד תירצו בזה (תשובת מהר"ם מגלוגא בשאלת יעב"ץ שם ס"ב), דאע"פ שצדקה יש לה שיעור למעלה עד כמה ייתן ולא יותר, אבל אין לה קצבה למטה כמה מחוייב לכל הפחות⁷, והדבר מסור בידי האדם להרבות ולמעט כפי חפצו ורצונו, ומהאי טעמא אינן פוסקין צדקה על היתומים כי אין בידינו לעמוד על אומד דעת היתומים כמה יהי' בדעתן ליתן אם רב אם מעט.

וגם תירוצו זה אינו מתיישב בפשטות ל' הש"ס (והרמב"ם), דמשמע שאינן לה קצבה למעלה, וכדברי רש"י "נמצאו נכסיהם כלים".

ולזה נראה לבאר בדרך אחר ומחודש הטעם שצדקה אינן לה קצבה ע"פ דברי הרמב"ם בהל' מתנות עניים, שכ' (רפ"ז) "מצות עשה ליתן צדקה לעניים כפי מה שראוי לעני אם היתה יד הנותן משגת", ורק כמה הלכות לאח"ז (שם ה"ה) כ' "בא העני ושאל די מחסורו ואינן יד הנותן משגת נותן לו כפי השגת ידו, וכמה עד חמישית נכסיו מצוה מן המוכרח כו'", וכתבו במפרשים (שאלת יעב"ץ שם ס"ג. ועוד⁸), דמלשון הרמב"ם⁹ מובן דאיכא תרי גוונא צדקה: חדא, צדקה שיש לה קצבה היינו מעשר וחומש, והוא במי שאינן ידו משגת למלאות מחסור העני בשלימותו. ועוד, בעשיר גדול ש"יד הנותן משגת", חייב "לתת לעני די מחסורו ואינן בזה שיעור אחר אלא כדי צרכו" (לי' היעב"ץ שם¹⁰).

ועפ"ז י"ל שהן הן דברי הש"ס דצדקה הוי דבר שאינן לו קצבה, כיון שמעצם גדר המצוה

(8) וראה לקו"ש חכ"ז ע' 219 ואילך.
 (9) "וכ"מ בפירוש מלי' הטושו"ע יו"ד ר"ס רמ"ט" – שאילת יעב"ץ שם. ע"ש.
 (10) וראה גם יפה מראה לירושלמי פאה פ"א ה"א (הובא בברכ"י יו"ד שם סק"ב. ועוד). ועוד.
 וראה שאילת יעב"ץ שם בהמשך דבריו, שזהו החילוק בין החיוב דאורייתא ודרבנן, דדבר תורה חייבים להמציא לעני די מחסורו כל צרכו, ומדבריהם להפריש מעשר או חומש נכסיו לצדקה (גם כשאין עני נצרך לפניו). ע"ש.

(5) ובשאלת יעב"ץ שם, שכוונת רש"י "נמצאו נכסיהם כלים" היא לתרץ "יתנו האפוטרופסים בקטנותן ויחזרו ויתנו בגדלותם כו'", וע"ז כ' רש"י דאזי "נמצאו נכסיהם כלים".

(6) בשאלת יעב"ץ שם ס"ג, דלפירוש זה, "צדקה הוי דבר שיש לו קצבה שהרי יש לו שיעור כו'", ול' הגמ' "ולא כל דבר שאינן לו קצבה" הוא סוג חדש. ע"ש. אבל ברמב"ם מפורש "שמצות אלו אינן להן קצבה", ככפנים.

(7) ראה שם מתוס' כתובות נ, ב (סד"ה ומאי).

אין לחיוב צדקה שיעור¹¹, ולכך בעשיר לא נתנו בזה שיעור (ורק שבמי שאין ידו משגת נתנו בזה קצבה, אבל אינו מעצם המצוה). ולפ"ז אתי דברי רש"י כפשוטם, ד"צדקה אין לה קצבה דהא בכל שעתא קיימי עניים נמצאו נכסיהם כלים" (ולכך אין פוסקין צדקה על היתומים¹²).

ג.

יוסף להקשות לבר מהא דנשתנו מכל אדם, מ"ש מדין חרש ושוטה דלקמן ברמב"ם

אמנם, בזה עדיין לא תתורץ קושיין דלעיל (סעיף א) – מאי שנא יתומים משאר בני אדם, דממה נפשך, אי אין ידם משגת (ואיכא חשש שיכלו נכסיהם), גם בני חיובא אין צריכים לתת יותר מחומש (ואדרבה, איסור יש בדבר¹³), ואמאי אין פוסקין צדקה על היתומים כפי השיעור דמעשר או חומש? ואי ידם משגת לתת הרבה (באופן שאין חשש שיכלו נכסיהם), אמאי אין פוסקין עליהם? ואת"ל דאיכא היכי תמצי שמחוייבים בצדקה אף כשהנכסים כלים (כדעת כמה פוסקים (שאלת יעב"ץ שם. וראה גם יפה מראה לירושלמי הנ"ל. וכ"ה בעוד פוסקים), שאם יש עניים עטופים ברעב לפניו שיש לחוש שימותו ברעב חייב לחלק להם כל מה שבידו ולא ישאיר לעצמו רק כדי חייו¹⁴) – אמאי אין פוסקין כן על היתומים¹⁵?

ולבד מכל זה, צ"ע עוד מדברי הרמב"ם בהלכה שלאח"ז (הל' נחלות פי"א הי"א. וכ"ה בשו"ע חו"מ סו), שכתב "ומי שנשתטה או שנתחרש בית דין פוסקין עליו צדקה אם הי' ראוי". ואינו מובן – מהו החילוק בין יתומים לחרש ושוטה, הא גם חרש ושוטה אינם בני חיובא, ולמה פוסקין עליהם צדקה שאין לה קצבה ואין חוששין שיכלו נכסיהם?

בכסף משנה מבאר הטעם שפוסקין עליהם צדקה, "משום דמסתמא כל אדם ניחא ליה למעבד צדקה מממוניו"¹⁶. אבל לא ביאר אמאי אין חוששין שמא יכלו נכסיהם. ולאידך –

בינוני. ע"ש. וצ"ע. ואכ"מ.

13 דאל יבזבו יותר מחומש (כתובות נ, רע"א. וש"נ. רמב"ם סוף הל' ערכין וחרמין). אבל להעיר מפיה"מ להרמב"ם ריש פאה, דאם רוצה יכול ליתן יותר מחומש. וכבר האריכו במפרשים, דאם יש עניים לפניו מותר ליתן יותר מחומש, ועוד. וראה גם לקו"ש שם ע' 217 ואילך. ואכ"מ.

14 ראה גם תניא אגה"ק סט"ז. תו"ח שבהערה 11.

15 וראה לעיל הערה 12.

16 ואח"כ מוסיף עוד טעם – "כי ממונו של אדם משועבד לעשות ממנו צדקה". וראה קצוה"ח שם סק"ג. וכבר האריכו באחרונים. ואכ"מ.

11 ראה גם מכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (סה"מ תש"ט ע' 21. אגרות קודש שלו ח"א ע' קלח. ועוד) "כל מצוה יש לה גבול ומדה כו' ומצות הצדקה אין לה שיעור וכמש"כ בשו"ע יו"ד וסרמ"ט שיעור נתינתה כפי צורך העניים בל"ג" (וראה שם ע' 17. אגרות קודש שם ע' פה). וראה ע"ד שני אופנים בצדקה (בקצבה או בלי שיעור) – מאמרי אדה"ז פרשיות ח"א (ע' שעח"ט). תורת שמואל יונתי תר"ם (ע' סה ואילך). שיחת ש"פ וישב תשח"י. ולהעיר גם מתו"ח בשלח (רמה, א ואילך). אוה"ת וירא (צ, ב ואילך). ועוד.

12 אבל בשאלת יעב"ץ שם כ' להיפך, דבאופן כזה שאין לה קצבה – פוסקין גם על היתומים, ומה שאמרו אין פוסקין כו' היינו בפוסקין שעושין ציבור

לקראת שבת

למה אין אומרים כן גם ביתומים, שמסתמא ניחא להו למעבד צדקה בממונם? ואדרבה – אם אמרינן כן גבי שוטה וחרש שאינם שייכים כלל לקיום המצות, כ"ש שיש לפסוק צדקה על היתומים דבני חינוך נינהו.

ד.

יחדש דדין זה הוי מטעם חינוך, ו"אין להם קצבה" היינו דהוא חיוב שיש בו תימה דליכא בזה חיוב חינוך

ויש לומר בכלל זה, דביאור הטעם שאין פוסקין צדקה על היתומים גם באופן של קצבה (מעשר או חומש) הדגיש לנו הרמב"ם במתק לשונו כאן (בנוגע להמצוות שהאפוטרופין עושים ליתומים), בהא דכתב "אע"פ שאינן חייבין במצוה מכל אלו המצוות אלא כדי לחנכן", היינו, שכל עיקר חיובים אלו של האפוטרופוס רק מטעם חינוך אתינן עלה¹⁷, ועפ"ז מובן דכן הוא לענין צדקה, שהקס"ד לפסוק עליהם צדקה הוא רק מטעם חינוך.

ועפ"ז נ"ל, שזהו הטעם למ"ש הרמב"ם (תיכף בהמשך לזה) "אבל אין פוסקין עליהן צדקה כו' מפני שמצוות אלו אין להן קצבה", די"ל שמצד דרכי החינוך א"א לחייב קטנים בחינוך בדבר שהצורך בו אין לו קצבה.

[ואולי יש להעמיס זה גם בלשון רש"י שכ' "צדקה אין לה קצבה דהא בכל שעתא קיימי עניים נמצאו נכסיהם כלים", דיש לומר, שאין כוונת רש"י שזהו הטעם שאין פוסקין צדקה על היתומים – לפי שחוששין שע"ז יכלו (ויפסדו) נכסיהם¹⁸ – דודאי לא נתכוון שאי אפשר לפסוק עליהם דבר שבקצבה באופן שלא יהי' חשש של "נכסיהם כלים", כנ"ל; רק כוונתו לבאר הא דמצוות צדקה הוי בגדר דבר שאין לו קצבה, וע"ז כ' "דהא בכל שעתא קיימי עניים (ואם יתן לכל עני ועני) נמצאו נכסיהם כלים", והיינו שהצורך בצדקה "אין לו קצבה" (אבל לא שמחוייבים ליתן מעות לצדקה בלי קצבה¹⁹), והטעם שאין פוסקין על היתומים דבר שאין לו קצבה הוא מטעם חינוך, כדלקמן].

וביאור הדברים, בהקדם דמצינו שענין החינוך תלוי ב"חריפותו וידיעתו (דהתינוק) בכל דבר לפי עניניו" (ל' אדה"ז בשו"ע או"ח סמ"ג ס"ג (ע"פ מג"א שם סוסק"ג)²⁰, שמזה מובן, שענין עיקרי בחינוך הוא, שאין מקום לחנך קטן בדבר שלא יוכל להתקבל בשכלו והבנתו עד כדי תמיהה

מי שידו משגת אין חייב ליתן יותר מחומש (ראה שו"ת בית דינו של שלמה יו"ד ס"א. ברכ"י יו"ד שם. ועוד).

(20) ולהעיר שישנה הגבלה זו גם לאחר י"ג שנה – ולמכור בנכסי אביו כו' (ב"ב קנו, א), ועוד. ואכ"מ.

(17) ראה לקו"ש חל"ח ע' 115 ובהנסמן שם בהערות 44, 45.

(18) כמשמע בשו"ת מהר"י מינץ "דחיישין שמא יבלו (יכלו?) נכסיהם". וכן במהרי"ט שם, שחוששין "להפסד נכסיהם".

(19) ועפ"ז אתי דברי רש"י גם להפוסקים שגם

לקראת שבת

יט

כו', דבענין כזה מוטב להמנע מחינוך הקטן (כל זמן שאינו חייב בדבר, ורק בגדר חינוך בלבד), וסומכים שחינוכו בקיום התורה ומצוות בכלל, יספיק שבהגיעו לחיוב יקיים גם דבר זה.

וכן הוא בעניננו – "אין פוסקין עליהן צדקה", דכיון שהצורך במצוות אלו אין לו קצבה, ורק כדי שלא יאבד את כל ממונו קבעו שיעור לצדקה – מעשר או חומש (ולא יותר), הרי קשה ביותר שיתקבל ענין זה בשכלו של תינוק, דכאשר יש עני נצרך, ואין מעשר או חומש נכסיו מספיקין לו כל מחסורו, אוסרים עליו לבזבז יותר מחומש (וישאר העני בדוחקו, או בפדיון שבויים – שישאר בשביו)²¹ ! ולזה אמרו שאין פוסקין עליהם צדקה²², כדי שלא יהי' ענין של בלבול כו' בכללות חינוכם²³.

ועפ"ז מתורץ בפשטות ההפרש בין יתומים קטנים שאין פוסקין עליהם צדקה, ל"מי שנשתטה או שנתחרש (ש)בית דין פוסקין עליו צדקה" – כיון שאצלם לא קיים החשש האמור בנוגע לענין החינוך, ולכן פוסקין עליהם צדקה, כנ"ל מכסף משנה "משום דמסתמא כל אדם ניחא ליי' למעבד צדקה מממוני".

ויש לומר שמטעם זה הביא הרמב"ם דין זה דפוסקין צדקה על חרש ושוטה כאן, אף שלכאורה אין מקומו בהלכות נחלות (בדיני ירושה), והו"ל להביאו בהלכות מתנות עניים וכיו"ב²⁴? אלא שבזה רצה ללמדנו על הא דאין פוסקין צדקה על היתומים, שאינו משום שאינם בני חיוב או שחוששין שמא יכלו נכסיהם, אלא זהו משום שלא שייך בזה ענין החינוך²⁵, כנ"ל.

עליו דבר שאין לו קצבה [ובפרט שקשה שיתקבלו אצל קטן כל פרטי השקו"ט וחילוקים כו' שבדבר: מתי חייבים ליתן כפי צרכי העני ומתי קבעו חכמים שיעור וקצבה כו'].

(24) ושם (פ"ז הי"ב) הביא רק הא דאין פוסקין צדקה על היתומים, והשמיט הא דפוסקין על החרש ושוטה !

(25) ולכן הביאו רק כאן שמדובר בחיוב חינוך של יתומים ע"י האפטרופוס (משא"כ בהל' מתנות עניים שם).

---

(21) וצ"ע ב"תנחומי אבליים", שבגמ' שם איתא שהוא בכלל "דבר שאין לו קצבה". אלא שבכל אופן צ"ע מהו החשש בזה. ולהעיר שהרמב"ם כאן השמיטו (אף שהביא שאר כל הדוגמאות שבש"ס, לבד "ערבה"). ואכ"מ.

(22) מובן שזהו רק לענין פוסקין על נכסי יתומים, ואינו ענין לסתם קטנים (שע"ד הרגיל אין להם נכסים משלהם), שיש לחנכם בנתינת פרוטה לעני כו'.

(23) וגם אם יד הקטן משגת לא פלוג ואין פוסקין

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ
מלויבאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

מצות ידיעת אלקות

"שקולה מצוה זו ידיעת אלקות ותורה בתפיסה והשגה פנימית עפ"י ביאורי תורת החסידות
כי היא היא הנותנת טעם לשבח בכל מעשה המצות בחיות פנימי"

ב"ה

שלום וברכה

במענה על מכתבו מערב חגה"ש העבר, על אודות שיחתו עם ש"ב הנכבד התלמיד החשוב
מר ... בדבר למוד דברי חסידות, וכך מה שדובר בזה עם כמה ממכריו האברכים הנכבדים
שי'.

מצוה הנותנת חיות בכל המצוות

ומה שכותב כי כבוד לו להסביר ליראי ד' שבמדינתם הט' יע"א שיש חוב ללמוד ולהעמיק
להשכיל ולדעת דא"ח [= דברי אלקים חיים, דברי חסידות], ו[ש]היא בכלל מצות "וידעת
היום והשבות אל לבבך וכו'" ולא גרעה משארי מצות הכרחיות שבתורה, כי הם טוענים אין
לנו עסק בנסתרות ולא כל מוחא סביל דא.

הנה הסבר ידידי בכללות הענין דלימוד דא"ח היא בכלל מצות וידעת, אמת הוא ונהנתי
במאד, מיושר שכלו שתופס את הענין כמו שהוא לאמיתתו.

לקראת שבת

כא

אמנם מצוה זו דוידעת הנה לבד מעלתה העצמי בעצם מהותה שהיא מצוה פרטית, היא מצוה כללית הנותנת חיות בכל המצות.

. . וזהו מצות וידעת דשיעור המצוה היא לייגע כלי מוחו ולהטריח כלי שכלו להבין אלקות (געטליכקייט) בידיעה והשגה כל מה שביכולתו להשיג ולהבין, עד כי יהי' ההשבה אל הלב שלבבו יתעורר באהבה ויראה לה', הן בקיום המצות והן בלמוד התורה, ושקולה מצוה זו דידיעת אלקות ותורה בתפיסה והשגה פנימית עפ"י ביאורי תורת החסידות כי היא הנותנת טעם לשבח בכל מעשה המצות בחיות פנימי.

טענות שאינם מדרכי השכל

והנה בכל מה שנתבאר, בטלים טעמי הטוענים, (א) כי אין להם עסק בנסתרות, (ב) ולא כל מוחא סביל דא, אשר ב' הטעמים אינם מדרכי השכל, וחרפה היא למשכיל על דבר גם לאומרם, כי דבר נודע אשר כל דבר השכלה איזה שתהי' אם אין לומדים אותה היא כדבר הנסתר, ובלי הקדמות שכלים אין המוח סובל אותה.

והיא טענת רוב ההמונים מבעלי הישוב כלומר הנבלעים בישובה של עולם ואינם עוסקים בתורה. באמרם כי כבד להם לקבל שכל התורה, והלא בעיני עסקיהם ומסחריהם מתחכמים הם וממציאים המצאות, ועד כמה גדלה מידתה של השוחד מעיני החפץ בישובה של עולם עד כי אינם בושים המה להגיד כזאת, כי הלא בעיני מסחור וקנין אם האחד יאמר על חבירו כי איש אין בינות הוא בעיני מסחר הלא יכעוס ויתבע עלבונו איך מלאו לבו לאמר עליו כי אנו מבין סברות של מסחור, ובהעדר הבנת שכל התורה הנה לבד זאת שאין שוטה זה נפגע, אלא עוד הוא משתמש בזה להצדיק את עצמו מפני מה אינו לומד תורה.

וכן הוא בטענות האומרים כי אין להם עסק בנסתרות, ודאי הדבר כי קודם שלומדים הוא כמו דבר הנסתר והנעלם, וגם אין המוח מקבל זאת בלי הכנת הקדמות הדרושות לידיעות אלו, והחפץ בחיים אמיתים ונעימים ילמוד ויפקחו עיניו בתורת ד' ובנועם קיום המצוות, וכל עניני עולם יאירו לו בארחות חיי תורה ומצות וטוב יהי' לו בזה ובכא.

